

El rastre de Maragall en la poesia valenciana

Una fotografia del gran poeta català Joan Maragall. Al requadre, el patriarca de les lletres valencianes Teodor Llorente. Ambdós mantingueren alguns contactes.

El crític Francesc Calafat rastrejà la influència de Joan Maragall (Barcelona, 1860-1911) en la poesia del País Valencià en un article publicat en la revista 'Haidé' i que reproduïm de forma resumida.

El nom de Joan Maragall traspassà les fronteres de Catalunya i esdevingué un poeta que calia valorar i una consciència cívica per escoltar. En aquest context, la pregunta clau per al nostre propòsit és si a València tingué cap repercussió. Se sap d'algun contacte entre Teodor Llorente i el poeta barceloní, però això és coneixement de l'obra i respecte mutu entre dos personatges centrals de dues branques de la mateixa literatura. Ara i ací ens preguntem una altra qüestió, i en aquest punt Manuel Sanchis Guarnier és rotund: Maragall no hi va tenir cap ressò. Fet i fet, el "mentor dels burgesos barcelonins, francament catalanistes ja, no cridà l'atenció dels de València, l'actitud política i literària dels quals era rònegament provinciana". Sanchis va centrar l'atenció en les classes dirigents, però desatengué la possible ascendència en el sector valencianista, i ací hi ha indicis d'una presència remarcable sobretot en els escriptors de la generació de 1909, una part dels quals participaren en l'intent de llançar una Solidaritat Valenciana empentada per l'èxit de Solidaritat Catalana. Encara que el projecte va fracassar, va servir per eixamplar el valencianisme amb una amplitud de mires variades, tant en el costat literari com en el polític.

Amb motiu d'aquell esdeveniment polític es va publicar un fascicle titulat *Catalunya a València*, on s'inclouïa, entre altres, l'article de Maragall "Visca Espanya". I el poeta mateix va escriure per a l'esdeveniment el poema "València en festa". En el rentat de cara del nou valencianisme, era comprensible que els escriptors joves invocaren el seu nom, perquè l'autor barceloní era una figura nacional, tota una autoritat moral i intel·lectual amb un ressò enorme en sectors significatius de la societat catalana. Per això, Eduard Martínez Ferrando, un dels primers valencianistes que proclamava obertament que seria la "recatalanització o revalencianització de València", va encapçalar *Síntesi del criteri valencianista* amb un vers de la "Glosa": "s'acosta el dia que serem tots uns". L'ús que en fa el valencià desborda el marc del poema, on es parla només d'un reialme pirinenc, això és, de la unió de les

dues bandes dels Pirineus. Ara bé, emprar-lo en sentit figurat més ampli no era cap despropòsit, atès el sentit unitari que Maragall tenia de la llengua catalana.

Ja en l'àmbit literari es veu clara la rellevància de Maragall en dos poetes que volen superar la poesia pairalista, però sense fer-ne un rebuig total, sinó més aviat mirant de revitalitzar-la, com van ser Miquel Duran i Tortajada i Daniel Martínez Ferrando. El tema de les influències sempre és un assumpte delicat. Així i tot, semblen bastant palmàries les reverberacions maragallianes en el primer llibre de Miquel Duran i Tortajada, *Cordes vibrants* (1910), on exposa els principis rectors dels seus versos, als quals “no-ls manca l’espontaneïtat del entusiasme o la sinceritat del sentiment” i en què el ressò de la teoria de la paraula viva és ben palesa.

Daniel Martínez Ferrando comparteix amb Duran i Tortajada un seguit d’afinitats maragallianes, com ara la sinceritat, l’entusiasme vital, o l’exaltació patriòtica. La mirada crítica a València, en el poema “A la meua ciutat”, segueix amb tota probabilitat la lliçó de l’“Oda nova a Barcelona”: no en la forma, ben allunyats un text de l’altre, sinó en la combinació d’amor i de dicteri. Siga com siga, és destacable que l’autor valencià proclamés obertament la seua admiració a Joan Maragall i li ofrenés, com els agradava de dir en aquell temps, el poemari. La dedicatòria: “Al excels poeta Joan Maragall perquè en un esplèndid, lluminós dia d’estiu, baix d’un cel blau purísim, un llibre de llurs incomparables poesies y un aire suau y falaguer, tranquiliçaren mon atormentat esperit vóra la mar inquieta aquietadora”.

Un lustre més tard sorgiren un grup de poetes incipients, els més destacats dels quals —és un dir— foren Francesc Caballero Muñoz i Pasqual Asins, que publicaren a la col·lecció “Poetes valencians contemporanis”, dirigida per Josep Maria Bayarri. Reporte aquesta dada per un fet remarcable. Aquells poetes, com diu Francesc Caballero Muñoz, “giràrem els ulls, àvids d’horitzó, cap als poetes cabdals de Catalunya: Maragall, Verdguer, Guasch, Carner, Riber...”. El poeta que posa davant de tots és Maragall. No em sembla que s’hi pugui afirmar, com respecte als poetes anteriors, una connexió poètica, però hi podem veure determinats trets molt genèrics, típics, d’altra

PRATS I CAMPS

A dalt, a l’esquerra, Enric Sòria. A la dreta, Vicent Andrés Estellés. I baix, Vicent Alonso.

banda, d’aquells anys. Caballero Muñoz fonamenta el seu “ideal poètic” en dos paraules clau, “emoció i sinceritat” —qualitats fonamentals en la paraula viva de Maragall—, i remata la qüestió així: “La meua ambició artística seria cantar la nostra Terra —la mar, l’horta, l’ambient— amb paraula i emoció verge, descobrir el tresor incògnit, impol·lut, que va passar desapercebut a la mirada esvaïda de tants poetes...”. Unes aspiracions semblants enllacen molts poetes, però no cauen lluny de les línies poètiques de l’autor del “Cant espiritual”. De tot el que duem dit podem deduir que, per a una bona part dels escriptors valencians més inquiets de les dècades del 10 i del 20 del segle passat, Maragall seria un referent clau per la seua personalitat, la seua poesia i el seu patriotisme. També trobem petjades de Maragall en *Cançons de terra i mar* (1936), de Lluís Guarner, erudit i traductor de Verlaine i Baudelaire.

Durant la postguerra, l’interès dels poetes valencians per Maragall suposa un viratge significatiu respecte a la recepció anterior. Els escriptors, farts de la retòrica que “omplia d’espases la sintaxi, d’arcàngels / durament immutables a la porta dels cines”, rebecs als poetes “celestials” (en paraules de José Agustín Goytisolo) que escopien “prades de Garcilaso” i “marbres asexuals”, i obsedits per l’home en minúscula, sense llenguatges inflacionistes, era raonable que focalitzaren la lectura de Maragall cap a aquell costat que, segons Joan

PRATS I CAMPS

Fuster, “parteix d’una estimació ètica de la vida com realitat superior i positiva: qualsevol manifestació de vida, només per ésser-ho, tenia per a ell quelcom de sagrat, puix que, en definitiva, l’home se salva en ella, s’hi redimeix”. De fet, el mateix Fuster serà un dels artífexs d’una mirada nova de Maragall, ben allunyada de la fabricada pel Noucentisme. Per aquest motiu, Joan Valls obri *Presoners de l’ombra* (1955), amb dos versos força coneguts del “Cant Espiritual”.

Arribem als anys 60 i 70 i a una figura clau de la poesia al País Valencià. Vicent Andrés Estellés és d’aquells escriptors que no només conceben la llengua com una eina de competència utilitària i la literatura com un joc d’efectes malabars

tiran les paraules, sinó l'home assumint la pena / del seu poble, i és un silenci. / Deixaràs de comptar síl·labes". A partir d'aquest plantejament, Pere Ballart afirma que "el vitalisme de la poesia maragalliana, unit a la seua poètica espontaneïsta, semblen necessàriament pròxims a les posicions d'Estellés". Com a punt de partida és acceptable, però no podem oblidar que la idea d'espontaneïtat és ben diferent. La paraula viva en tots dos poetes vol dir naturalitat i expressió d'allò més personal, tot mirant que no estiga contaminat per l'encarcament o les convencions; tanmateix, en Maragall l'espontaneïtat va estretament lligada a la puresa i aquesta destil·lació de l'esperit ha de sortir quan li toque. L'escriptor ha de ser "posseït pel verb". L'estètica maragalliana es fonamenta en la depuració, en la captació dels moments especials, mentre que la poètica d'Estellés, per contra, és la urgència per expressar-se i expressar allò que ocorre al seu voltant. Comptat i debatut, la poètica de la puresa de Maragall es troba als antípodes de la poesia *impura* d'Estellés.

Altrament, no he sabut trobar en els poetes que sorgiren en les dècades dels 60 i 70 del segle passat la presència de Maragall. Tal vegada siga degut al fet que eren temps d'idearis esquerrans i d'heterodòxies que farien veure el senyor de "La vaca cega" com una figura excessivament beatífica i burgesa. Amb tot, un factor que cal avaluar és que una gran part dels escriptors valencians que es batejaren literàriament en aquells anys tenien un coneixement precari de la pròpia tradició. Un dèficit que ha desaparegut amb el temps a mesura que comencen a mantenir un tracte habitual amb els autors que els han precedit. En conseqüència, era raonable que a partir dels anys 80 i 90 del segle passat aflorés l'interès per una figura que funciona com a intel·lectual i com a model per la modernitat literària, i cresqueren els esments a la seua obra. Aquesta és la causa per la qual Sòria afirmà: "Maragall és l'autèntic forjador de la poesia moderna en català, i un mestre amb el qual ens haurem d'amaridar mentre continuem provant d'escriure dins aquest problemàtic territori que hem denominat modernitat. Si de vegades, poques, Maragall pot semblar-nos arcaic, ho sembla precisament en la mesura que és pioner". Sòria ha escrit també que li "hauria agradat escriure més i millor

o de paradisos personals, sinó més aviat com un univers que conté la vida dels seus usuaris: "d'un mot quanta gent hi viu! / L'oiéu, i tenia tacte". En aquesta dinàmica no sorprenen pas les referències a Maragall. Una part d'aquestes al·lusions són ja dels anys 60, un període allunyat de les preocupacions religioses de la dècada anterior. Així, per exemple, en una de les mencions més significatives, Estellés evoca un Maragall ètic, compromès amb el seu poble, que usa el llenguatge viu per dir la paraula honesta, que no oculte, doncs, la realitat. Ho veiem en un dels poemes cívics del *Llibre de meravelles*, escrit segurament cap a finals dels 60: "Tu seràs la paraula viva, / la paraula viva i amarga. / Ja no exis-

L'ombra literària de Maragall és més llarga i fecunda del que deia Sanchis Guarner

sobre alguns dels escriptors que admire" i, entre ells, esmenta Maragall. Malgrat això, és un dels poetes valencians que ha mantingut una transacció bastant assídua amb el de Barcelona, tant en prosa com en poesia. Un altre poeta i assagista que visita l'obra de Maragall és Vicent Alonso. En una entrada del dietari *Trajecte circular*, Alonso, a propòsit de *L'instant etern* d'Enric Sòria, reflexiona sobre un tema constant en el pensament i en la poesia, sobretot moderna, com és la persistència de l'home en la perpetuació dels moments. En la seua aproximació a la voluntat d'"eternitzar l'instant", Alonso relaciona distints autors, ben distants entre si, ja siga en l'estètica o en el temps, per veure'n les repercussions, ramificacions i afinitats. Els noms que hi reporta són, entre altres, els de Maragall, Borges, Keats o Mechthild de Magdeburg. El crític Josep Iborra, estudiós de l'obra de Joan Fuster, ha parlat també de Maragall, sobretot amb relació a l'escriptor de Sueca. I en prosa cal esmentar una antologia divulgativa, *Poemes i elogis*, amb tria i introducció de Pere Calonge. A més d'això, hi ha títols que ens poden traslladar, en un primer colp d'ull, a Maragall, com ara *Cant espiritual* (1992), d'Antoni Ferrer, o *L'instant etern* (1999), d'Enric Sòria, poemaris, tots dos, que dialoguen amb la tradició i apelen, entre d'altres, a Maragall. Maite Insa, que al llibre *El poema és sobrer* (2007) fa un singular homenatge a Maragall amb una reescriptura de "La vaca cega", o Gaspar Jaén, que evoca un conegut epígraf maragallià ("mai més lliure un aucell travessarà aquests aires") són més mostres de l'influx de l'autor. Un recorregut, fet i fet, que permet reconèixer que l'ombra maragalliana és més llarga i fecunda literàriament del que Sanchis Guarner deia. I on el més rellevant no és la quantitat, sinó la fertilitat del diàleg entre l'obra de Maragall i els escriptors valencians.

Francesc Calafat